

การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรคเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

กรณีศึกษา : ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค

The prototype play area in child development centers of
Subdistrict Administrative Organization in four regions.

ทับทิม ศรีวิลัย¹, ชลธิชา ชัยหนองแปน² และคณะที่ปรึกษา³

Thapthim Sriwilai¹ and Chonticha Chainongpan²

Received November 2, 2020 & Retrieved December 2, 2020 & Accepted December 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบพื้นที่สร้างสรรคเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับกระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัย ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก และเพื่อให้พื้นที่ต้นแบบสร้างสรรคเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกเกิดความยั่งยืนในชุมชน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพวิจัยแบบตัดขวาง เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการทำแบบประเมินการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการเล่าเรื่องของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง ผู้ดูแลเด็ก และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธกาญจนนิมิต จังหวัดกาญจนบุรี, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองสตูล จังหวัดสตูล, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง จังหวัดศรีสะเกษ และโรงเรียนอยู่เมืองแกลง จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาศูนย์เด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” มีแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการเล่น 2) กระบวนการเล่น 3) พื้นที่เล่น 4) หน่วยบริหารจัดการการเล่น (2) การพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับกระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง และ ผู้ดูแลเด็ก ต้องมีหลักสูตรคู่มือผู้อำนวยการเล่น เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของการเล่น และมีทักษะ ในการเล่นกับเด็ก ที่เน้นกระบวนการเล่น ภายใต้ concept 3F ได้แก่ การเล่นกับครอบครัว การเปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามความต้องการ การเล่นให้สุข สนุก เป็นไปตามวัย (3) พื้นที่ต้นแบบ เกิดจากการมีส่วนร่วมของ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ บ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข และชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา, พื้นที่ต้นแบบ, เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

¹ ผู้วิจัย สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

¹ National Institute of Child Health Department of Health Ministry of Public Health.

² ผู้ร่วมวิจัยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

² National Institute of Child Health Department of Health Ministry of Public Health.

³ คณะที่ปรึกษา ผศ.ดร.ญาณกร โทประยูร, ดร. อัญนันทน์ จันทร์ทรงพล, แพทย์หญิงพรรณพิมล วิปุลากร, นายแพทย์อรรถพล แก้วสัมฤทธิ์, แพทย์หญิงธนิภา สุจริตวงศานนท์, วินัย รอดไพร

Email : thapthimsiw@gmail.com

Abstract

This research article was purpose to raise awareness among parents, guardians and teachers as well as to ensure sustained benefits for children from the prototype play area. This research is carried out in a form of cross-section by doing a survey, focus group and collecting information from parents, guardians, teachers, staff and Public Health staff in four child development centers. It covers four regions under Education Sandbox Act B.E.2562, that is, Wat Buddhakanchananimit Child Development Center, Kanchanaburi, Satun Town Municipality Child Development Center, Satun, Huachang Child Development Center, Srisaket and Yumueangklang Child Development Center, Rayong. In summary, it can be demonstrated as follows; (1)Four components enabling child development centers to follow the prototype play area; Play worker: Play process: Play space (2) In order to maximize the play process, the play worker guideline must be distributed to parents, guardians and teachers enabling them for understanding the prototype play area. This can be done under 3F concept which is ‘Family’: encouraging children to play ‘Free’: free playing that child-centered anytime and anywhere and lastly ‘Fun’: playing generates fun and happiness Recommendations for the prototype play area as follows;(3)The prototype play area leads to a sustainable community via cooperation between families, child development centers/ public health service units and communities

Keywords: development, The prototype play area, child development centers

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การศึกษาที่ดีในช่วงปฐมวัยคือการเล่น การเล่นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเด็ก การเล่นเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ช่วยพัฒนาความสามารถทางกายภาพ กระบวนการคิด ความรู้ ความเข้าใจทาง ภาษาและอารมณ์ของเด็ก และยังพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็น สถาบันที่เล็กและใกล้ชิดที่สุดในการดูแลอบรมสั่งสอน ในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่เด็กปฐมวัย ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่อ พัฒนาการของเด็กปฐมวัย และเป็นอุปสรรค ต่อการศึกษาของเด็กปฐมวัยหรือการเล่น ดังนี้

จากการวิจัยเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย (Sumon Amarawiwat and others,1991) พบว่า เด็กปฐมวัยเล่นกับสิ่งของต่าง ๆ รอบตัวที่เด็กหาได้ โดยผู้ใหญ่ปล่อยให้เด็กเล่นอย่างอิสระ ในขณะที่ตนเองทำงาน และผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเล่นของเด็ก พบว่า ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการเล่าเรียนอย่างจริงจังของเด็ก ก่อนวัยเรียนที่โรงเรียนมากกว่าการเล่นเพื่อพัฒนาการ โดยที่ ครูตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กมากกว่าการเรียน ซึ่งการที่เด็กมีโอกาสนอยู่กับพ่อแม่ น้อยลง โดยเฉพาะเด็กในครัวเรือนยากจนและครัวเรือนแอ่งกลางนั้น มีผลกระทบต่อการศึกษาและความเป็นอยู่ของเด็ก ถ้าเด็กไม่อยู่กับพ่อแม่ โอกาสของเด็กผู้ชายจะเรียนต่อมหาวิทยาลัยลดลงร้อยละ 25 และ โอกาสของเด็กผู้หญิงจะเรียนต่อมัธยมปลายลดลงร้อยละ 0.2

สถานการณ์การตรวจคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยปีงบประมาณ 2559 – 2561 พบว่าเด็กที่มี พัฒนาการสมวัย มีแนวโน้มลดลง คือ ปี2559 ร้อยละ 86.22 ปี 2560 ร้อยละ 83.61 และปี 2561 (Department of Health, Ministry of Public Health) ส่งเสริมกระตุ้นซ้ำในภาพรวม ต่างก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจาก ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยง

ดูเด็กใช้เวลาเล่นกับเด็ก น้อย โดยพบว่า ใช้เวลาเล่นกับเด็กมากกว่า 30 นาที ต่อครั้ง มีเพียงร้อยละ 19.7 และใน 1 สัปดาห์เล่นกับ เด็กเกิน 3 วัน มีเพียง ร้อยละ 37.90 เท่านั้น(Thitikorn Tophothai, 2018) และพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูเด็กมีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเล่นและ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเด็กมีถึงร้อยละ 67.30 โดยมีระยะเวลาการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเล่นและ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเด็กมากกว่า 1 ครั้งต่อวันมีถึงร้อยละ 88.1 ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีของประเทศไทย พ.ศ. 2558 – 2559 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ร้อยละ 50.9 ของเด็ก อายุต่ำกว่า 5 ปี ที่เล่นอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เครื่องเล่นเกมทำให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายน้อย ส่งผลต่อพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว

นอกจากนั้น การสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญาเด็กไทย จากการสำรวจระดับสติปัญญานักเรียนไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั่วประเทศ ในปี 2559 จำนวน 23,641 ราย โดยใช้เครื่องมือ Standard Progressive Matrices (SPM parallel version: update 2003) พบระดับเชาวน์ปัญญา (Intelligent Quotient : IQ) เฉลี่ยเท่ากับ 98.23 ถือเป็นระดับสติปัญญาที่อยู่ในเกณฑ์ปกติ แต่ค่อนข้างต่ำกว่าค่ากลางของมาตรฐานสากลในยุคปัจจุบัน (IQ=100) เมื่อเปรียบเทียบกับค่า IQ เฉลี่ย เด็กประถมศึกษาปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2554 ซึ่ง เท่ากับ 94.58 พบว่า มีระดับ IQ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่ยังคงพบว่าในภาพรวมของประเทศไทยยังมีเด็กประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มี IQ ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (IQ < 90) อยู่ถึงร้อยละ 31.81 (ไม่ควรเกิน ร้อยละ 25) และยังมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์บกพร่อง (IQ < 70) อยู่ถึงร้อยละ 5.8 ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานสากลคือไม่ควรเกินร้อยละ 2 และเป็นที่น่าสังเกตว่ามีเด็กที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ฉลาดมาก (IQ ≥ 130) อยู่ถึงร้อยละ 7.9 เห็นได้ชัดว่าพบความเหลื่อมล้ำ มีช่องว่าง (Gap) ระหว่างกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาสูงกับกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาต่ำ และมีแนวโน้มที่ช่องว่างนี้จะขยายมากขึ้น ถ้าไม่มีการดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มที่มีปัญหาอย่างทันที่ ซึ่งเป็นฐานคิดให้พิจารณาไปถึงเด็กเล็กด้วยว่าควรวางแผนในการพัฒนาอย่างไร(ที่มา <https://th.rajanukul.go.th> สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2563) ผลกระทบเกิดขึ้นทั้งประเทศไทยและหมายความรวมถึง 4 ภาคพื้นที่ด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่จะเติบโตเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพในอนาคต และเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายประเทศไทย 4.0 ตามยุทธศาสตร์ของประเทศ และ ต้องได้รับการจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมอนามัย กับกรมสุขภาพจิต ประสานความร่วมมือสมาคมการเล่นนานาชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ดำเนินโครงการ”พื้นที่ต้นแบบการเล่นเปลี่ยนโลก (prototype play area)” เป็นโครงการที่จะมาช่วยเติมเต็มการพัฒนาเด็กปฐมวัยไทย ผ่านการเล่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของเด็กปฐมวัย ผลที่คาดว่าจะได้รับที่สำคัญ คือ ทำให้เกิดพื้นที่เล่นทั้งในบ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และชุมชนสร้างความรอบรู้ ปรับทัศนคติพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูผู้ดูแลเด็ก และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้เห็นความสำคัญของการเล่นอิสระ เล่นอย่างมีความสุข เล่นสนุก เล่นกับครอบครัว และเกิดกลุ่มอำนวยความสะดวก โดยชุมชนมีส่วนร่วมให้การ เล่น มีความต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรคเด็กไทย เล่นเปลี่ยนโลก พัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับกระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัย ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยงและ ผู้ดูแลเด็ก และเป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรคเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก เกิดความยั่งยืนในชุมชน

กบถวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักจิตวิทยาเด็กและนักการศึกษาในต่างประเทศ ได้ให้คำจำกัดความของ “การเล่น” ไว้หลากหลายตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นที่แตกต่างกันไป ดังนี้ (Fromber, Johnstie and Yawkey, 1987; Rubin, Fein and Vandenberg, 1983)

การเล่น คือ การแสดงออกโดยเสรี เกิดความเพลิดเพลิน (Seashore) ธรรมชาติของเด็ก (Froebel) สัญชาติญาณการแสดงออกที่ปราศจากความเครียด (Groos) การสร้างสมประสบการณ์และการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ การระบายพลังงานส่วนเกิน (Schiller) จิตใจและการกระทำที่ฝังแน่นอยู่ในชีวิตเด็กตราจอนปัจจุบัน (Hall) กระจกเงาและงานของเด็กที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการ (Gordon and Brown) กิจกรรมที่เป็นอิสระ ไม่มีจุดมุ่งหมาย สนุกสนาน (Lazarus) กิจกรรมที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญา (Piaget) กิจกรรมที่มีแรงจูงใจสูง ปราศจากความขัดแย้งใด ๆ (Curtis)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ผู้ที่เป็นต้นกำเนิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ได้แก่ ซิกมันด์ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และ แอนนา ฟรอยด์ (Anna Freud) ฟรอยด์มีความเห็นว่าคุณค่าของการเล่นที่สำคัญคือ การเล่นมีผลต่ออารมณ์ของเด็กโดยเฉพาะความวิตกกังวลในเด็ก ฟรอยด์ได้กล่าวถึงความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นในระยะขวบปีแรกของชีวิต (Sigmund Freud, 1856-1939)

ความสำคัญของการเล่นนักจิตวิทยา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นของเด็กและได้อธิบายให้เห็นว่าทำไมเด็กจึงเล่น สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (นิรมล ชยตสาหกิจ. 2524 ,1-2) 1)การเล่นเป็นการใช้พลังงานส่วนเกินของเด็ก เด็กเล่นเพราะเด็กมีพลังงานส่วนเกินของกล้ามเนื้อจึงต้องปลดปล่อยพลังงานนั้นด้วยการเล่น 2)การเล่นเป็นการฝึกซ้อมตามสัญชาตญาณ เป็นการเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติกิจกรรมแบบผู้ใหญ่ 3)การเล่นเป็นการทบทวนการปฏิบัติตามวัฒนธรรม ดังนั้น การเล่นจึงเป็นไปตามสัญชาตญาณและตามชาติพันธุ์ การเล่นเป็นการนำเอากิจกรรมของบรรพบุรุษออกมาแสดงและเป็นการกระทำตามวิถีชีวิตที่คนรุ่นเก่าเคยกระทำมาแล้ว 4)การเล่นเป็นแนวทางการแสดงออกทางอารมณ์ที่ผู้แสดงรู้สึกปลอดภัย การแสดงออกบางอย่างหากแสดงออกมาในรูปแบบของการเล่นก็จะไม่มีใครว่าอะไร เพราะถือว่าเป็นเพียงแค่การเล่นแต่หากการแสดงออกนั้นเป็นรูปแบบอื่น ผลที่ตามมาอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนอื่น 5)การเล่นเป็นกิจกรรมใด ๆ ก็ได้ที่ผู้เล่นเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินโดยไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะตามมา การเล่นเป็นการกระทำ ที่ก่อให้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในตัวของการเล่นนั้น ๆ 6)การเล่นเป็นการลองผิดลองถูก เป็นการค้นคว้าด้วยการสัมผัสและเป็นการทดสอบทดลองสิ่งที่สงสัย 7)การเล่นเป็นการกระทำที่เป็นผลรวมของพฤติกรรมทั้งหมดของเด็ก เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจกับสิ่งรอบตัว และหาข้อมูลที่อยู่และเข้าใจนั้นเข้าไปเก็บสะสมไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญา เพื่อปรับขยายโครงสร้างเดิมให้กว้างใหญ่ขึ้น อันเป็นการเตรียมพร้อมที่จะรับการเรียนรู้ขั้นต่อไปอีก การเล่นเป็นส่วนสำคัญของพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งเกิดขึ้นเป็นลำดับต่อเนื่องกัน

สรุปได้ว่า การพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก การเล่น กระบวนการเล่นของเด็กที่ต้นแบบการเล่นเชิงสร้างสรรค์ การเล่นของเด็กมีความสำคัญต่อชีวิตของเด็กหลายประการโดยการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ เพื่อตอบโจทย์โลกยุคใหม่ข้างหน้า ให้ได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาด้วยความเข้าใจต่อธรรมชาติและการทำงานของสมองเป็นสำคัญ โดยก่อให้เกิดคุณค่าต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของเด็กการเล่น ว่าการเล่นไม่เพียงแต่ช่วยลดความกังวลใจ แต่ยังช่วยสร้างความเป็นตนปัจจุบัน (ego) ด้วย เนื่องจากตนปัจจุบันช่วยสร้างพัฒนาการทางร่างกายและทักษะทางร่างกาย ระบบความเป็นตน และระบบของสังคมทั้ง 3 ระบบนี้เสมอ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยแบบตัดขวาง (Cross-sectional research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการทำแบบประเมิน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus group) และการเล่าเรื่องจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้ดูแลเด็ก และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค เขตพื้นที่การศึกษาที่มีพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562

1. การเลือกแหล่งข้อมูล

คัดเลือกพื้นที่ศึกษาจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมจากชุมชน ในการจัดการเรียนการสอน จำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัด ศรีสะเกษ, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธาญจนนิมิต วัดตั้ง ตำบลวังดง จังหวัดกาญจนบุรี, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองสตูล อำเภอเมือง จังหวัดสตูล และศูนย์โรงเรียนอยู่เมืองแกลง เทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง โดยพื้นที่ดังกล่าวคัดเลือกจากความเห็นของผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติที่พิจารณาเห็นว่ามีความพร้อมในการเก็บข้อมูล และสามารถเป็นตัวแทนของภูมิภาคต่าง ๆ เหล่านั้นได้

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คือ เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขจากศูนย์อนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ที่รับผิดชอบงานเด็กปฐมวัย ครูพี่เลี้ยงผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน เครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ รวมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กที่อยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 4 ภาค

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ปฏิบัติงานดูแลใกล้ชิดเด็กปฐมวัยและกลุ่มผู้บริหาร และผลักดันเชิงนโยบาย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Inclusion criteria) ดังนี้ เป็นเพศชายและหญิง ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ปฏิบัติงานดูแลใกล้ชิดเด็กปฐมวัย และกลุ่มผู้บริหารและผลักดันเชิงนโยบายในพื้นที่ สามารถพูดคุยสื่อสารโต้ตอบได้ดี เข้าใจภาษาไทย อ่านออกเขียนได้ ถนัดตอบข้อซักถาม มีการรับรู้ ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งหมด 36 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กปฐมวัย 4 ภาคพื้นที่ละ 5 คน รวม 20 คน ศูนย์อนามัย และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด 4 ภาค พื้นที่ละ 2 คน รวม 8 คน และเครือข่ายชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง พื้นที่ละ 2 คนรวม 8 คน โดยทั้งหมดเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจต่อภาระกระบวนการเก็บข้อมูล ที่ศึกษาในหัวข้อดังกล่าวนี้ และสามารถให้ความร่วมมือได้จนเสร็จสิ้นโครงการศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยชุดคำถาม 2 ชุด ดังนี้

1) แบบประเมินแนวทางในการดำเนินงาน “ต้นแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” แบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การทำงาน การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ผู้ปฏิบัติ ผู้บริหารเกี่ยวข้องเชิงนโยบาย แบบประเมินแนวทาง การดำเนินงาน “ต้นแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก”แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้ พื้นที่เล่น (Play space) ผู้อำนวยการเล่น (play worker) กระบวนการเล่น (Play process) หน่วยบริหารจัดการการเล่น (Play Management Unit)

2) แบบสัมภาษณ์ความเป็นมาและแนวทางการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทำแบบประเมิน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ในช่วงระยะเวลาดำเนินการระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม พ.ศ. 2563 ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documen-

tary study)และร่างเป็นกรอบในการวิจัย และนำมากำหนดเป็นแบบสอบถามและแบบทดสอบหลังจากนั้นนำมาตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และได้นำมาเก็บข้อมูลจากภาคสนาม (Field study) และมีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา โดยอาศัยแนวคำถามและคำสำคัญ (Keywords) ในลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บข้อมูลเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค การสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 16 คน ทำให้ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่เฉพาะเจาะจง โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการสนทนากลุ่มเป็นผู้ตั้งคำถามและจุดประเด็น ในการสนทนา เพื่อให้เกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นแปลกเปลี่ยนประเด็นต่อประเด็น การประเมินเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก ที่ มืองค์ประกอบเนื้อหาที่สำคัญได้แก่ พื้นที่เล่น (Play space) ผู้ดูแลการเล่น (Play worker) กระบวนการเล่น (Play process) และหน่วยบริหารจัดการ (Play Management Unit) โดยใช้แบบ ตรวจสอบรายการ (Check list) แนวทางในการดำเนินงาน “ต้นแบบเด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” การใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะทำการสัมภาษณ์เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ไม่มีผิดพลาด แต่ผู้ศึกษาต้องได้รับการอนุญาตบันทึกเสียงจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยและเก็บไฟล์เสียงไว้ เป็นความลับ การจดบันทึก ผู้ศึกษาใช้วิธีการจดบันทึกในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ หรือสนทนากลุ่มย่อย เพื่อช่วยในการรวบรวมประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยการสังเกต ขณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสนทนากลุ่มย่อย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)โดยการสำรวจเอกสารทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ข้อการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary study) และภาคสนาม (Field study)นำมาสรุปข้อมูลและนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1 การพัฒนาศูนย์เด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์ เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก โดยเลือกจากพื้นที่ที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 และมีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง อำเภอมุขมหารพัตย์ จังหวัดศรีสะเกษ, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธกาญจนนิมิต วัดดั่ง ตำบลวังดั่ง จังหวัดกาญจนบุรี,ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองสตูล อำเภอเมืองจังหวัดสตูล และศูนย์โรงเรียนอยู่เมืองแกลง เทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง โดยมีการเก็บข้อมูลแนวทางการพัฒนาเพื่อพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ และนำมาสรุปผล สามารถสรุปการศึกษาเรื่องนี้

ตารางที่ 1 แนวทางในการพัฒนาเพื่อพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” ในพื้นที่ต้นแบบ 4 ภาค

องค์ประกอบ	จังหวัดศรีสะเกษศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง อำเภอกุทุมพรพิสัย	จังหวัดกาญจนบุรี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดพุทธกาญจนนิมิต วัดตั้ง ตำบลวังดั่ง	จังหวัดสตูล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลเมืองสตูล อำเภอเมือง	จังหวัดระยอง ศูนย์โรงเรียนอยู่ เมืองแกลง เทศบาลตำบลเมืองแกลง
1. พื้นที่เล่น (Play space)	ลานเล่น/สนามเด็กเล่น มีความเหมาะสมกับวัย ได้อิสระ เข้าถึงง่ายมีความปลอดภัย	ลานเล่น/สนามเด็กเล่น มี 2 ส่วนหลัก 1) สนามเด็กเล่นสร้างปัญญา 2) สนามเด็กเล่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธกาญจนนิมิตลานเล่นและมุมเล่นมีความเหมาะสม เลือกเล่นได้ อิสระ และ ปลอดภัย <u>*บางจุดต้องซ่อมแซมปรับปรุงให้เหมาะกับวัยเด็ก และลดอุบัติเหตุ</u>	- ลานเล่น/สนามเด็กเล่น เด็กสามารถเลือกเล่นได้อิสระ - มีพื้นที่เล่นตามธรรมชาติ เข้าถึงง่าย ขอ ข เขต ชัด เจน ปลอดภัย เอื้อต่อบรรยากาศความรัก และความอบอุ่น	ลานเล่น/สนามเด็กเล่นมี 2 ส่วนหลัก 1) สนามเด็กเล่นสร้างปัญญา แบ่งเป็น 5 ฐาน ตามช่วงวัย เข้าถึงง่าย 2) สวนสาธารณะเทศบาลเมืองแกลง <u>* บาง จุด ต้อง ซ่อมแซม ปรับปรุง ให้เหมาะสมกับวัยเด็ก และลดอุบัติเหตุ</u>
2. ผู้อำนวยการเล่น (Play worker)	- ครูผู้ดูแลเด็ก 6 คน คิดเป็นสัดส่วน (18:1) - ครูที่ผ่านการอบรมหลักสูตร Play worker จำนวน 2 คน	- ครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน - ไม่เคยผ่านการอบรมหลักสูตร Play worker	- ครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน - ผ่านการอบรมจัดกิจกรรมให้เด็กตามแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กปฐมวัย - ไม่เคยผ่านการอบรมหลักสูตร Play worker	- ครูผู้ดูแลเด็ก 7 คน - ผ่านอบรมการจัดกิจกรรมให้เด็กตามแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กปฐมวัย - ไม่เคยผ่านการอบรมหลักสูตร Play worker
3. กระบวนการเล่น	- เด็กเป็นผู้นำเล่น- มีชั่วโมงอิสระของเด็ก - เด็กมีโอกาสเลือกเล่นด้วยตนเอง	- แผนการสอน 6 กิจกรรมหลัก - เด็กเลือกเล่น กิจกรรมหลากหลาย	- เด็กเป็นผู้นำการเล่น - เลือกเล่นอย่างไร้อิสระ - เรียนรู้ประสบการณ์นอกห้องเรียน - เล่นเกี่ยวกับทักษะ	- เด็กเป็นผู้นำการเล่น - เด็กเลือกเล่นอิสระ - ผู้สูงอายุจัดกิจกรรมเล่นพื้นบ้านกับเด็ก ๆ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	จังหวัดศรีสะเกษศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง อำเภอกุทุมพรพิสัย	จังหวัดกาญจนบุรี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดพุทธกาญจนนิมิต วัดตั้ง ตำบลวังตั้ง	จังหวัดสตูล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลเมืองสตูล อำเภอเมือง	จังหวัดระยอง ศูนย์โรงเรียนอยู่ เมืองแกลง เทศบาลตำบลเมืองแกลง
4. หน่วยบริหารจัดการการเล่น	- ครอบครัวมีส่วนร่วมการเล่นน้อย *ขาดทักษะการเล่นที่ส่งเสริมสุขภาพกายเกี่ยวกับความสูงเป็นความร่วมมือ ๓ องค์ประกอบ - บ้าน/ครอบครัว - สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย /หน่วยบริการสาธารณสุข - ชุมชน	- เด็กเลือกเล่นอิสระ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง -เรียนรู้ประสบการณ์นอกห้องเรียนในชุมชนเป็นความร่วมมือ	ในชีวิตประจำวัน โดยครอบครัวมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือบ้าน โรงเรียน ชุมชนส่วนราชการ เอกชน	- เทศบาล - ชมรมผู้สูงอายุ
จุดแข็ง	- ผู้อำนวยการเล่น : ครูเคยอบรมหลักสูตร Play worker - กระบวนการเล่น : มีชั่วโมงอิสระให้เล่น - พื้นที่เล่นเหมาะสม - ความร่วมมือจากชุมชน *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	- กระบวนการเล่น : เด็กเลือกเล่นสัปดาห์ละ 2 ครั้ง - ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : *สิ่งที่เหมาะสมกับวัยและปลอดภัย	- กระบวนการเล่น : เกี่ยวกับทักษะชีวิต โดยครอบครัวมีส่วนร่วม - พื้นที่เล่น : เข้าถึงง่าย ปลอดภัย *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : การอบรมครูผู้ดูแลเด็ก	- กระบวนการเล่น : มีผู้สูงอายุจัดกิจกรรมและร่วมบริหารการเล่นกับเด็ก *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : *สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม : พื้นที่เล่นให้ปลอดภัย และอบรมครูผู้ดูแลเด็ก

การแนวทางในการพัฒนาเพื่อพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย

1) ลานเล่น/สนามเด็ก ที่จะต้องเหมาะสมเลือกเล่นได้อิสระ และ ปลอดภัย ขอบเขตชัดเจน เอื้อต่อบรรยากาศความรักและความอบอุ่น

2) ผู้อำนวยการเล่น ที่จะต้องครูผู้ดูแลเด็กที่เพียงพอ ผ่านการอบรมหลักสูตร Play worker หรือมีความรู้ความเข้าใจต่อการเล่นของเด็ก

3) กระบวนการเล่น โดยเด็กเป็นผู้นำการเล่น เลือกเล่นอย่างอิสระ เรียนรู้ประสบการณ์นอกห้องเรียน ให้คนที่เกี่ยวข้องทุกวัยมีโอกาสในการร่วมกิจกรรม

4) หน่วยบริหารจัดการการเล่น โดยครอบครัวมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือ บ้าน โรงเรียน ชุมชน ส่วนราชการ เอกชน

2 การพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับกระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก พบว่ากระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก มี 2 ลักษณะ สอดคล้องทฤษฎีของ Jittnan Dechakupt et al., (2015) และ Thitikorn Tophothai, (2018) ดังนี้

1. กระบวนการเล่นของเด็กปฐมวัยกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผลพบว่า 1) ด้านการมีส่วนร่วมกระบวนการเล่นของเด็กปฐมวัยกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง พบว่ามีส่วนร่วมในการเล่นกับลูกน้อยมาก เกิดจากการไม่เข้าใจการเล่นอิสระของเด็กว่ามีประโยชน์อย่างไร 2) ด้านความตระหนักและความสำคัญของการเล่น หรือบ้าน เนื่องจากมีการกิจที่ต้องทำ และปล่อยให้เด็กเล่นกับครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแล และเมื่ออยู่ที่บ้านพ่อแม่ก็ปล่อยให้เด็กเล่นเอง มีเพียงบางครั้งก็เข้าไปเล่นกับลูกบ้าง แต่ไม่ได้ตระหนักว่ากิจกรรมที่เล่นช่วยเพิ่มทักษะด้านไหนของลูก และขาดการสังเกตว่าลูกต้องเสริมทักษะและต้องพัฒนาด้านใด 3) ด้านวิธีการเล่น/ปัญหาการเล่น และไม่เข้าใจว่าการเล่นจะเล่นตอนไหนอย่างไร เนื่องจากส่วนใหญ่พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นกับเด็ก เพียงทำหน้าที่มารับมาส่ง ที่โรงเรียนแล้วรีบกลับไปทำงาน

2. การจัดกิจกรรมและแผนการสอน ผลการศึกษาพบว่าครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก ในช่วงที่เด็กอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก จะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้เด็กตามแผนการสอนกิจกรรม 6 กิจกรรมตามมาตรฐานของการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัย ได้แก่

2.1 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่ เสียงตบมือ เสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก รำมะนา กลอง ฯลฯ

2.2 กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับงานศิลปะศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ การวาดภาพระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ การพับ ตัด ฉีก ปะ และประดิษฐ์เศษวัสดุ ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ การรับรู้เกี่ยวกับความงามและส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กแต่ละคนได้แสดงออกตามความรู้สึกและความสามารถของตนเอง

2.3 กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เล่นกับสื่อและเครื่องเล่นอย่างอิสระ ในมุมการเล่น กิจกรรมการเล่นแต่ละประเภทตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก

2.4 กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้ฟัง พูด สังเกต คิด และปฏิบัติการทดลอง ให้เกิดความคิดรวบยอดและเพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การสนทนา ซักถามหรืออภิปราย สังเกต ทักษะศึกษา และปฏิบัติการทดลองตามกระบวนการเรียนรู้

2.5 กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้ออกนอกห้องเรียนไปสู่นามเด็กเล่น ทั้งที่บริเวณกลางแจ้งและในร่มเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดเอาความสนใจ และความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก

2.6 กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นกิจกรรมการเล่นที่มีกระบวนการในการเล่นตามชนิดของเกมประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน ซึ่งเด็กปฐมวัยมีโอกาสในการเลือกเล่นน้อย มีเพียงบางครั้งที่เด็กเป็นผู้นำการเล่น มีชั่วโมงอิสระให้เด็กได้มีโอกาสเลือกเล่นด้วยตนเอง นั่นคือปัญหาอุปสรรคของกระบวนการเล่นกับเด็ก คือผู้อำนวยการเล่น ขาดการมีส่วนร่วมกับเด็ก ไม่มีองค์ความรู้ และไม่มีทักษะในการเล่น

3 เพื่อให้พื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกเกิดความยั่งยืนในชุมชน พบว่าจังหวัดศรีสะเกษโดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวช้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดกาญจนบุรี โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธกาญจนนิมิต วัดตั้ง ตำบลวังตั้ง จังหวัดสตูล โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองสตูล อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยศูนย์โรงเรียนอยู่เมืองแกลง เทศบาลตำบลเมืองแกลง เป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกความ

สำเร็จของพื้นที่ต้นแบบ “เด็กไทย เล่นเปลี่ยนโลก” เกิดจากความร่วมมือกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ บ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข และชุมชน/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแต่ละองค์ประกอบต้องมีความตระหนัก เห็นความสำคัญและมีความเข้าใจถึงกระบวนการเล่นของเด็กปฐมวัย โดยแต่ละองค์ประกอบมีบทบาท ดังนี้

3.1 บ้าน/ครอบครัว เป็นหน่วยที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด พ่อแม่ควรหันมาใส่ใจเรื่องการเล่นของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการเล่นคนเดียว หรือเล่นกับเพื่อน เด็กจะทุ่มเทใจและจริงจัง เพราะการเล่นคือ การทำงานของเด็ก เด็กจะคิดพลิกแพลงการเล่นตลอด ยิ่งเล่นมาก จะเกิดความชำนาญจากการค้นหา เปลี่ยน ปรับ แก้ปัญหา สร้างสรรค์สิ่งใหม่ สะสมเป็นความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือทำ เพื่อให้เด็กมีความคิด 3 ด้านบวก 1 ทำ ดังนั้นพ่อแม่ต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์โดยผ่านการเล่น เช่น การจัดมุมเล่นบทบาทสมมติในบ้านหรือห้องเรียน เล่นกับลูก เมื่อลูกชวนเล่น ตามเรื่อง que เด็กสร้างขึ้น โดยให้ลูกเป็นผู้นำการเล่น เตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ลูกเล่น ส่งเสริมให้ลูกเล่นของเล่นอย่างอิสระ เช่น ตัวต่อโลโก้ บล็อก ดินน้ำมัน และการพาเด็กไปสัมผัสธรรมชาติ ให้มากเท่าที่จะทำได้ เช่นสวนสัตว์ ทะเล น้ำตก เพื่อฝึกให้เด็กสังเกต และกระตุ้นความอยากในการเรียนรู้ เป็นต้น

3.2 สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข ต้องเป็นไปตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ 2562 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ครู/ผู้ดูแลเด็กให้การดูแล และจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และคุณภาพของเด็กปฐมวัย นอกจากนี้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข ยังต้องมีพื้นที่เล่น (Play space) เป็นพื้นที่เล่นสร้างสรรค์ ปลอดภัย และเปิดโอกาสให้เด็กเข้าถึงได้ง่าย เอื้อต่อพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัยพื้นที่สนามเด็กเล่นควรกว้างพอและมีต้นไม้ให้ร่มเงา อาจมีบ่อน้ำเล็กๆ ๆ และลื่นเหมาะสม กับช่วงวัย ออกแบบวิธีเล่นให้เด็ก ๆ ได้ใช้ร่างกายให้มาก เช่น ตัวอาคารอาจเป็นสองชั้นและมีเชือก ให้ป่ายปีน จับโหน หรือฝึกการเดินทรงตัวบนเชือก การปีนเชือกจะฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ และทักษะการทรงตัว นอกจากนี้เป็นการปลูกประสาททุกส่วนให้ตื่นตัวระหว่างการเล่นแล้ว ยังเปิดจินตนาการให้เด็ก ๆ ระหว่างการเล่นด้วย เป็นการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง (BBL: Brain-Based Learning) ที่จะเกิดขึ้นระหว่างการเล่น และของเล่นในสถานพัฒนาเด็ก/หน่วยบริการสาธารณสุข ควรเป็นของเล่นที่ได้พัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ เนื่องจากเป็นช่วงวัยเติบโตค่อนข้างเร็ว เต็มเปี่ยมด้วยพลัง สงสัยใครรู้

3.3 ชุมชน/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนา สถานพัฒนาเด็ก/หน่วยบริการสาธารณสุขทั้งผู้ปกครอง บุคลากร และชุมชน โดยในส่วนของท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่น มีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการพัฒนา และสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรทางการศึกษาของกองการศึกษาท้องถิ่น การเสริมหนุนกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพครูและเด็กเล็ก บุคลากรสาธารณสุข ทำหน้าที่ในการให้บริการสุขภาพแก่เด็กและเป็นที่ปรึกษาทางด้านสุขภาพ องค์การชุมชน/หน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนในพื้นที่ เชื่อมประสานองค์กรชุมชน ในการให้ความร่วมมือและสนับสนุนด้านต่างๆ อาทิ งบประมาณ อุปกรณ์ องค์ความรู้ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก : กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค มี ผลการศึกษา มีดังนี้

1. การพัฒนาศูนย์เด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ภาค ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่น เปลี่ยนโลกมีแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1. ผู้อำนวยการเล่น (play worker) คือบุคคลที่สร้างโอกาสให้เด็กได้เล่นอิสระอย่างมีความสุข สนุกสนาน ส่งเสริมพัฒนาการ และปลอดภัย ได้แก่ ครูผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งพบว่า จากการศึกษาพื้นที่ต้นแบบ 4 ภาค มีเพียงศูนย์พัฒนาเด็กบ้านหัวช้าง ตำบลหัวช้าง อำเภอ อุทุมพริสัย จังหวัด ศรีสะเกษ ที่ครูผู้ดูแลเคยอบรมผู้อำนวยการเล่น (play worker) ส่วนพื้นที่อื่นยังไม่เคยเข้าร่วมอบรมหลักสูตรผู้อำนวยการเล่น (play worker) แต่เคยเข้าร่วมอบรมการจัดกิจกรรมตามแผนการเรียนตามหลักสูตรตามมาตรฐาน ของการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย ซึ่งในแต่ละศูนย์เด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละที่ควรมีบุคลากรครู ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้อำนวยการเล่น (play worker) อย่างน้อย 1 คน ดังนั้น จึงมีข้อเสนอจากครูผู้ดูแลเด็กในพื้นที่ให้อบรมหลักสูตร play worker เพื่อพัฒนาผู้ปกครอง ครูผู้ดูแล และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีทักษะและความสามารถในการสร้าง SOFT SKILL ให้กับเด็ก รองรับการใช้ชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Arthitaya, (2015). อาจเป็นเพราะสถาบันบ้าน/ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข ชุมชน/องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการพัฒนา

ส่วนที่ 2 กระบวนการเล่น (Play process) คือ การเล่นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของเด็ก โดยพ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูดูแลเด็ก ต้องตระหนักและให้ความสำคัญของการเล่นกับลูก เน้นเด็กเล่นอิสระ และมีโอกาสเลือกเล่นอย่างเป็นตัวของตัวเอง ด้วยกระบวนการเล่น 3 แบบ ดังนี้

1. เล่นอิสระ เป็นการเล่นที่เด็กเป็นผู้นำการเล่น มีโอกาสเลือก และมีความยืดหยุ่น เด็กได้เล่นอย่างเป็นตัวของตัวเอง

2. การเล่นที่ครอบครัวมีส่วนร่วม ภายใต้นโยบาย Home based program เป็นการจัดสถานบริการการเล่นที่ครอบครัวมีส่วนร่วม และ positive parenting เป็นการปรับ mind set ให้ครอบครัวได้เล่นกับลูกทุกวัน เล่นได้ทุกที่ ทุกช่วงเวลา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกมั่นคง เติบโตด้วยความรักความเข้าใจ ส่งผลให้เด็กสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นคนที่มีโอกาสประสบความสำเร็จสูง และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ สอดคล้องกับทฤษฎีของ Jittnan Dechakupt et.al., (2015)อาจเป็นเพราะการเล่นที่ครอบครัวมีส่วนร่วมส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกมั่นคงมากที่สุด

3. เล่นด้วยกิจกรรมทางกาย เป็นการเล่นที่ส่งเสริมสุขภาพทางกาย และการเจริญเติบโต “เพราะเด็กเกิดมาเพื่อเล่น...และเคลื่อนไหว !!!” (กองออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย) เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายที่ต้องใช้กล้ามเนื้อคลายและพลังงาน เช่น การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย เป็นต้น ทำให้รักษาระดับน้ำหนักที่ดีต่อสุขภาพ พัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐาน เพิ่มสมรรถภาพทางกาย การทำงานของสมอง หัวใจ ความสูง มวลกระดูก และกล้ามเนื้อ เกิดความสนุกสนาน ความสุข และความมั่นใจในตนเอง สอดคล้องกับ ทฤษฎีของ Thitikorn Tophothai, (2018)อาจเป็นเพราะพ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูเด็กมีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเล่นและ ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหากิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ของเด็ก

ส่วนที่ 3 พื้นที่เล่น (Play space) คือ พื้นที่เล่นสร้างสรรค์ ปลอดภัย และเปิดโอกาสให้เด็กเข้าถึงได้ง่าย เป็นพื้นที่การสร้างสรรค์ (space) ตามบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก สถานที่ปลอดภัย (Safety) และพื้นที่เล่นเข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) ไม่ถูกจำกัดด้วยกฎระเบียบหรือข้อห้ามในการเข้าถึง “เล่นได้ทุกที่ ทุกช่วงเวลา” เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศในการเล่นด้วยความรักและความอบอุ่น

ส่วนที่ 4 หน่วยบริหารจัดการการเล่น (Play management unit) คือ หน่วยที่ทำหน้าที่บริหารจัดการดูแล และพัฒนาระบบการสร้างโอกาสการเล่น ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. การพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับกระบวนการเล่นกับเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็ก มีผู้เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของการเล่นและมีทักษะในการเล่นกับเด็ก โดยเน้นกระบวนการเล่น (Play process) ประกอบด้วยการเล่น อิสระ การเล่นที่ครบครัน มีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิด Home based program และ Positive parent และการเล่นด้วยกิจกรรมทางกาย ภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อน “เด็กไทย เล่นเปลี่ยนโลก Model” ซึ่งเป็นการเล่นรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้ concept 3F ได้แก่

Family คือ การเล่นกับครอบครัว/เพื่อน พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเด็กมีทักษะ/ สร้างแรงจูงใจในการเล่น

Free คือ การเปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามความต้องการอยากจะทำอะไร โดยไม่มีมุมเล่น ลานเล่นสนาม เด็กเล่น ที่บ้าน โรงเรียน ชุมชน ให้เด็ก “เล่นที่ไหนก็ได้ขอให้ปลอดภัย”

Fun คือ การเล่นให้สุข สนุก โดยมีกิจกรรม/สื่อของเล่นหลากหลาย ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน เป็นไปตามวัย เน้นธรรมชาติ

กลุ่มที่ 2 ครูพี่เลี้ยงและผู้ดูแลเด็ก ควรผ่านการอบรมหลักสูตรผู้อำนวยการเล่น (Play worker) เพื่อให้ครูพี่เลี้ยง ผู้ดูแล พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจทักษะการเล่นกับเด็ก

3. เพื่อให้พื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลกเกิดความยั่งยืนในชุมชน พบว่าพื้นที่ต้นแบบ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” ที่ยั่งยืน เกิดจากการมีส่วนร่วมของ 3 องค์ประกอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Arthitaya Semoum, (2015). ได้แก่

1. บ้าน/ครอบครัว ต้อง ให้ความสำคัญและตระหนักถึงการเล่นกับเด็กปฐมวัย โดยพ่อแม่ มีหน้าที่ในการส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเล่น

2. สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย/หน่วยบริการสาธารณสุข ต้องเป็นไปตามมาตรฐานสถานพัฒนา เด็กปฐมวัย แห่งชาติ พ.ศ. 2562 ใน 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ครู/ผู้ดูแลเด็กให้การดูแลและจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และคุณภาพของเด็กปฐมวัย พร้อมทั้งการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” ใช้ Concept 3 F ได้แก่ Family Free Fun เล่นอิสระ เล่นอย่างมีความสุข เล่นสนุก เล่นกับครอบครัว ประกอบด้วย 4 กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ พัฒนา play worker กระบวนการ พื้นที่เล่นและ การสร้างหน่วยบริหารจัดการการเล่น

3. ชุมชน/องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา บุคลากรสาธารณสุข องค์กรชุมชนหน่วยงานทั้งรัฐ และเอกชนในพื้นที่

อาจเป็นเพราะ 3 สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย มีความสำคัญต่อการหาพื้นที่เล่นและ การสร้างหน่วยบริหารจัดการการเล่น

องค์ความรู้ใหม่

ค้นพบรูปแบบ “เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก” ใช้ Concept 3F ได้แก่ Family Free Fun เล่นอิสระ เล่นอย่างมีความสุข เล่นสนุก เล่นกับครอบครัว ประกอบด้วย 4 กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ พัฒนา play worker กระบวนการ พื้นที่เล่นและ การสร้างหน่วยบริหารจัดการการเล่น ที่เหมาะสมต่อการนำไปเป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบสร้างสรรค์เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก

ภาพ 1 เด็กไทยเล่นเปลี่ยนโลก Model

เอกสารอ้างอิง

นิรมล ชยุตสาหกิจ. (2524)การเล่นเพื่อเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Arthitaya Semoum,(2015). Creative Space for Child Development in Hardship Condition: Case Study in Wat Duang Khae Community, Bangkok. Thesis. Thammasat University.

Chayutsahakit,(1981). Activity which support conscience development. Bangkok Chulalongkorn University.

Eiumsupasit, (1987). Behavioral development in confidence of children. Kasembandit journal year of 6, 1st edition. (Jan- Jun., 2005). P.20-24

Department of Health, Ministry of Public Health.(2017) Strategic plan, Development of a system to promote health and environmental health According to the National Health Development Plan During the 12 th National Economic and Social Development Plan (2017 - 2021).

Decisions of the Comptroller General of the United States, P- 66 October1, 1986 – September 30, 1987

Johnson and others, (1987). Group theory and group skills (3rd ed.). Prentice-Hall, Inc. In D.P. Fromberg & D. Bergen (Eds.),Play from birth to twelve (2nd edition). New York : Garland

Jittnan Dechakupt et.al.,(2015) Plays in Thai children and family: The character and factor which influence elementary children’s development. Research. Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi.

Johnson, James E., Christie, James F., Yawkey, Thomas D.: (1987) Play and Early Childhood Development First Edition Publisher : Scott Foresman & Co; First Edition, First Printing (March 1, 1987)

- Lekha Piyajjariya. (1981). Play to learn. Bangkok. Chulalongkorn. University Press. National Institute of Child Health Department of Health 2020.
- Pattanapong and Kaewkhankhang. (2018) Education report which influences Thai elementary school children 6th edition. Bureau of Health promotion.
- Poonsipa, (2017). Development Activity for 21st century elementary school children. Elementary department. Education faculty of Surin Rajabhat University. Journal of MCU Peace studies year of 32, first edition. Education faculty of Kasetsart University.
- Pantip,(1987), Theory of Developmental Psychology. Chulalongkorn University Press. Bangkok. 1st edition.
- Parten, M. B. (1932). Social participation among pre-school children. The Journal of Abnormal and Social Psychology, 27(3), 243–269.
- Rubin, K. H., Fein, G., & Vandenberg, B. Play. In E. M. Hetherington (Ed.), Handbook of child psychology (Vol. 3) " Social development. New York: Wiley, 1983.
- Sumon Amornwivat et al. (1991). Anthropological Study of Child Raising According to Thai Ways of Life. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Sucha Chanaim. (1995). Child Psychology. Bangkok. Thaiwattapanitch. 2nd Edition. National Statistical Office. Establishing a survey of the situation of children and women in Thailand (2019, Public Relations Group, Secretariat of the Department.
- Sigmund Freud, The International Journal of Indian Psychology P -1 (P 1):1 - 8 (1856-1938)
- Thitikorn Tophothai, (2018). Play to get the story. Ministry of Public Health and unicef For every child. Mahidol University.

Translated Thai References

- Niramon Chayutsakij. (1981) Playing for Intellectual Development, Bangkok: Chulalongkorn University.